

מילי דשבתא

(הערות וחידושים בהלכות שבת)

מהרב הגאון מו"ה יוסף ענגיל ראב"ד דק"ק קראקא ז"ל⁽¹⁾

(א) בעה"ב הדר עם השוכר בביתו והחצר בשותפות, יל"ע לירושלמי מעשרות פ"ג ה"ג, בעה"ב ממחה על ידי דיור ואין דיור ממחה ע"י בעה"ב, הי' ראוי שיוחשב חצר הבעה"ב שם, ולא יוצרך עירובי חצירות.

(ב) ע' ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ג דגנ שאין בו ד' אמות על ד' אמות לא הוי רשות לעצמו ובמל לבית. ויש לדון לעניין אי מפסיק בין רשויות לר' יוסי להחשב כב' העלמות, ע' פ' המוצא יין [פ' ע"א], ויל"ע עוד בכמה ענייני שבת.

(ג) אויר רה"י העולה עד לרקיע. יל"ע מכמה דוכתי דמשמע דגם ברה"י האויר רק עד י', ע' ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד זרק את הראשונה למעלה מאויר עשרה כו', וע' ירושלמי פ"א דשבת ה"א דפריך אהך דארוך ט' וכפורת טפח כו', מעולם לא ירדה שכינת למטה מעשרה, והא שם הי' רה"י ורה"י עולה עד לרקיע, וגם הי' שם מקורה, וביתא כמאן דמליי' דמיא כמבואר בפ' חלון, וע' ירושלמי סנהדרין פ"י ה"ו בעוף שהוא טס למעלה מעשרה אי הוי בכלל עיר הנדחת ונהרג עמה, ועמ"ש בבית האוצר ערך אויר.

(1) נולד בשנת תרי"ט לפ"ק בעיר טארנא לאביו מוה"ר יהודה ענגיל. אחר חתונתו נתיישב בעיר בענין, ובשנת תרס"ו נתקבל לראב"ד דק"ק קראקא. בשנת תרע"ד בערך גלה לעיר וויען (לרגלי מלחמת העולם הראשונה) ונשאר שם עד יומי האחרון. נרפס ממנו ספר בית האוצר על כללי הש"ס, שו"ת בן פורת, גליוני הש"ס, אתון דאורייתא, ציונים לתורה, לקח טוב, גבורות שמונים, אוצרות יוסף, חוסן יוסף. גם נרפס ממנו קונטרס אוצרות יוסף בתוך ספר הזכרון „זכר שלמה" (ירושלים תשמ"ג). נלב"ע כיום ש"ק ב' דר"ח מרחשון שנת תר"פ לפ"ק ומנ"כ בעיר וויען.

הנה מלבד הספרים הנ"ל שנרפסו ממנו, השאיר אחריו ברכה חיבורים רבים על כל מקצועות התורה בנגלה ובנסתר, ונאבדו בשנות הזעם של מלחמת העולם השני'. וברוך המקום שמסר עולמו לשומרים, ונשאר לפליטה כרך אחד בעצם כתי"ק באוצר הספרים של כבוד ידידנו הרב המפורסם וכו' מוה"ר ישכר בער הלוי ראטענבערג שליט"א אבד"ק וואוידסלאוו, אשר מסר לנו ברב טובו את הכרך הנ"ל להעתיק מתוכו החידושים שטרם נרפסו בחיבוריו, ולהדפיסם בקובצנו. יאריך השי"ת ימיו ושנותיו, מתוך רב נחת, בכריות גופא ונהורא מעליא.

ראוי לציין, כי מסגנון כתיבת החידושים בכרך זה, נראה שכתבם הגר"י ענגיל בעת למדו ירושלמי סדר זרעים, וציין בדרך לימודו חידושים והערות, וע"ג הרבה קטעים ציין „שייך למילי דשבתא", וכוננתו, שהי' רצונו לספחם לחיבורו „מילי דשבתא" המיוסד על ל"ט מלאכות דשבת. כל אלו הקטעים לא נרפסו מעולם, ורואים אור הדפוס עתה לראשונה. (רוב המראה מקומות וההשלמות, המוקפים בחצאי ריבוע, הם מחתניו של הגר"י ענגיל, ה"ה הרה"ג מוה"ר יצחק מנחם מארגענשטערן). פאקסימיליא מכת"ק להלן בעמוד כ"ה.

(ד) ע' עירובין [כ"ג ב'] קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור, נטע רובו הרי הוא כחצר ומותר, וע' דוגמא בירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד, תני זרע רובה כו', והוא ט"ס וצ"ל תני נטע רובה חייב זרע רובה פטור, פי' דנטעים לא מבטלי מחיצתא ואכתתי חצר הוא וקובע, וזרעים מבטלי מחיצתא ועושים אותו גינה וגינה אינו קובע, וזהו, והוא שנמעה לנו"י של חצר, ובעירובין [כ"ד א'] יש שם תנאי אחר מעין זה, והוא שעושין איצטבלאות כו', וע"ש פלוגתא בזה, ויומציא ג"כ לירושלמי שם דבנבערת אפי' נטע רובה אינו כחצר ואסור בעירוב ע"ש"ה בירושלמי, וצ"ל שם, "הדא ילפא מן תהיא נטע רובה חייבת והיא שלא תהא נעדרת", וע"ש ברידב"ז.

(ה) בעניין ריבוי בשיעורין, ע' ש"ס פ' ר' ישמעאל [מנחות ס"ד א'] ג' גרוגרת בעוקץ אחד כו' ע"ש. וע' ירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד היתה ניטלת בדוקני, ע"ש בפני משה דפי' באם יש ב' תאינים בעוקץ אחד אי חשובי כשנים וקובע, או דילמא הואיל והם בעוקץ אחד ונקצרות בבת אחת, כחדא חשוב, ואין קובע, ע"ש"ה, והוא ממש מעניין ריבוי בשיעורין דש"ס מנחות הנ"ל.

(ו) המסקל שדהו בשבת מן האבנים דהוא תולדות חורש דמיפה הקרקע [כמכואר בירושלמי כלל גדול ה"ב], אם יש חילוק בין אבן המונחת ע"ג הקרקע לאבן התחובה בקרקע ומחוברת כו', ע' ירושלמי שביעית פ"ב ה"ב, כאן בתלוש כאן במחובר, ע"ש בפני משה, וע"ש ברידב"ז פי' אחר.

(ז) ע"מ"ש בגליון כלל גדול, דיהא בנטיעה מלאכת בונה מקרא דלא תבנה עוד, דקאי אנטיעות ננות ופרדסים, ע' שלחי סנהדרין, והוי כמו גודלת ופוקסת דחשוב בונה, מקרא דויבן ד' אלקים את הצלע. וע"ע ירושלמי שביעית פ"ב ה"ד אבל מפני הביניי, ע"ש פי' הפני משה דלפירושו קורא הירושלמי לנטיעה בניין, ואולם אין פירושו נ', וע"ש ברידב"ז מה שמגיה שם.

(ח) במלאכת זורע. נ' לכאורה דקרקע שיש שם סיד או צרורות או אבנים גיפסום אין שם משום זריעה דאין מקומות אלו ראויים לזריעה, ע' ירושלמי שביעית פ"ג ה"ב בסופו, הכל מודים כו' ע"ש בפני משה. וכן בקרקע שהיא סלע או קש, ע' שביעית שם פ"ג ה"ה במשנה.

(ט) במלאכת חורש. זיבול הקרקע הוא מכלל חרישה, וע' ירושלמי כלל גדול [ה"ב] וע' מועד קטן י"ב א', אין מדיירין כו', ע"ש כולה סוגיא, וע' בירושלמי שביעית פ"ג ה"ג.

(י) אי שייך מחמר אפי' בבהמה שאינה שלו. ע' ירושלמי שביעית פ"ד ה"ב פרי חורי חמרא בשבתא, [ומאי ראי' דילמא לא הי' החמור שלו, וע"כ דגם בחמור שאינו שלו יש בו משום מחמר]. וע"ע שם הורין מפי לארסקינס כו'. ולכאורה הוי משאצל"ג, ואולם אילו הי' הכוונה להעביר על דת, גם בדרבנן אסור לישמע לו, וע' שו"ת מהרי"ק אהך דסנהדרין קטול אספתא ושדי לחיזאי בשבתא.

(יא) במלאכת זורע. אם זורע בגללים שבעציץ הוי זורע, ע' ירושלמי שביעית פ"ד ה"ד אבל בורקין אותן בגללים בעציץ. — ולענין שריית זרעונים במים אי הוי זורע, ע' זכחים צ"ד ב' וע' רמב"ם בהלכותיו. וע' ירושלמי שביעית שם, ושריין אותן בשביעית למוצאי שביעית, ונ' רזהו הרבותא דהוי זריעה ואפ"ה שרי, דאל"כ פשיטא דמהיכי תיתי יהי' אסור לכבוש זרעים במים, וע"כ הכוונה כנ"ל, וזה חידוש.

(יב) יל"ע אם חשוב מלאכה מה שעושה פעולתו דרך סגולה, לדמיון, העושה מעשה באילן שיעשה פירות והמעשה ההיא מועלת רק דרך סגולה, אם יש בו משום נוסע, וכל כיוצא. ע' בזה בירושלמי שביעית פ"ד ה"ד אין תוללין תוכין בתאנה כו' ע"ש כל הסוגיא דהוא איסור דשביעית משום עבודה דשביעית, ואולם שיהי' מלאכה מה"ת בשבת, יל"ע עדיין⁽²⁾.

(יג) דרשא דר"י הסנדלר, כי קודש היא לכם, מה היא קודש אף מעשי' קודש. ע' דוגמתו בירושלמי שביעית פ"ד ה"ז כי יובל היא קודש תהי' לכם, מה היא קודש אף תבואתה קודש, ודרשינן שם כן לכ"ע.

(יד) לירושלמי שבת דב' שבתות מצטרפין, יל"ע זרע גרעין אחד שיעור כגון זרע קשואין שנים, ע' סוף פ' ר' עקיבא במשנה, וזרע גרעין אחד בשבת זה וגרעין אחר בשבת אחר אי מצטרפין, ונ' בדבר שזרעו כלה אם כבר כלה הראשון עד שלא זרע הב' ה"ל כמוציא חצי גרוגרת ונשרפה וחזר והוציא חצי גרוגרת דאין לו צירוף [שבת פ', א'] ובדבר שאין זרעו כלה נ' דתמיד מצטרף, ואולם אם כבר גדל הראשון וקצרו עד שלא זרע הב' יל"ע, די"ל דלא דמי לנשרף דהא יש הדבר הגדל בעולם, ואף דכלתה הזריעה דכבר נקצר, וע' ירושלמי תרומות פ"ז ה"ג אם זרע את השני' משקצר את הראשונה (כצ"ל ע"ש בפני משה) אין תלוש ומחובר נעשה הוכיח, ע"ש בירושלמי דאירי בדבר שאין זרעו כלה, ונ' דגם לעניין שבת כן חשוב כאילו כבר נשרף הראשון, ודרו"ק⁽³⁾.

(טו) מה שכתבו התוס' [שבת ק"ב ע"א] בהך דאם היתה שבת והוציאו בפיו חייב דאכילתן הוא הנחתן, נ' דמה שנחשב אכילה ד"ז עושה ההנחה, וא"כ לר' יוחנן [היינו] בהנאה כבוא לגרון, ולר"ל כבוא למעיים, ומה"ט לר"א בתרומות פ"ח ה"א בירושלמי דהלעום כבלוע פי' דחשוב אכילה, לכן גם לעניין שבת כן ע"ש⁽⁴⁾.

(2) עיין בספרו אוצרות יוסף על יו"ד בח"ב אות כ"ט שהביא שם דבריו שבכאן, והאריך עוד בזה, וגם להלן שם באות מ"ב. — ועיין עוד בשו"ת חת"ס חלק ו' סי' כ"ט ד"ה מ"ש.

(3) עיין בשו"ת פני מבין האו"ח סי' ס"ג.

(4) עיין בזה בתוס' עירובין כ' ע"א בד"ה לא יעמוד (בסוף הדיבור), ובשו"ת מהרש"ם ח"א סי' א' בסופו, בד"ה ומה שתמה, יעו"ש.

טז) בעניין ריבוי בשיעורין, ע' ירושלמי תרומות פ"ח ה"ב ר' טרפון עושה אכילה אחת שיש בה שתים ושלש אכילות כאכילה אחת, ע"ש.

יז) מה שהתירו במת לשלול ע"י ככר וכו', מ"מ במאכיל טריפות אין להתיר, כך נ' מירושלמי תרומות פ"ח ה"ג מהו מרמותי מן קמיהון כו' ע"ש.

יח) במלאכת חורש כ' ברמב"ן דכיון דכך הדרך לעשותו ע"י בהמה לא הוי ב' שעשאוהו, דבהמה הוא רק ככלי ביד האדם, וצ"ע לעניין דש, דגם מלאכת דש הדרך ע"י בהמה, ע' תרומות פ"ט ה"א והדש כיצד יעשה [תולה כפיפות בצוארי בהמה כו'] ע"ש בפני משה, דמשמע דסתם דישה בבהמה.

יט) שיעור הוצאת עצים כדי לבשל [בהם] ביצה קלה [ע' שבת פ' ב', ופ"ט ב'], מצינו שיעור זה גם בעלמא בירושלמי תרומות פ"א ה"ד באוכל כרי לבשל ביצה קלה הדא דתימר בטמא כו' ע"ש.

כ) אי כל המלאכה נחשב עשייתה רק בסוף כמו בהוצאה ומעביר בשעת הנחה ועוד כזה, ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד פיקס ושילק ברשות הקדש ופדיו, ע"ש בפני משה דכיון דבעי' כל צרכו ע"כ הגמר מלאכה לבסוף לבד ואם בנתיים פדאו מתחייב במעשרות, ואף דצריך לצרף גם אותם פיקס כשהי' הקדש, דהאחרונות לבד ג"כ אינן כל צרכו, מ"מ חשוב כולו עשוי לבסוף.

כא) לענין מלאכת מעמר. לדיעות דבעי' דווקא מקום גרילתן [עתוס] ביצה ל"א א' ר"ה מן הקרפף], יל"ע בעושה ערימה בראש גנו, דלמעשר מהני, ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד, אפי' משיעמיד ערימה בראש גנו.

כב) לענין מבטל כלי מהיכנו, נ' דאסור ג"כ לבטל אוכל מהיכנו, היינו לעשותו מוקצה, ע' ירושלמי מעשרות פ"א ה"ד שם להחזירו למקומו אי אתה יכול שהוא עושה מוקצה כו', ומשמע ג"כ מזה דס"ל לירושלמי דיש מוקצה לחצי שבת דמה שיחזיר בתוך השבת אחר אכילתו יעשה ג"כ מוקצה ויהי' אסור ליטלו אח"כ אף דלא הי' מוקצה בין השמשות.

כג) בעניין מוקצה. יל"ע בירושלמי דמאי פ"ז ה"ב, ולא נמצא מטלטל תרומה טמאה בשבת כו' עם יציאתו מן הכוס קדיש, ואף דא"כ בשעת השתי' טילטל טבל, מ"מ כיון דאח"כ חלה התרומה למפרע, שפיר דמי לשלול טבל, דכה"ג ביודע שיעשה מעשה אח"כ שיעשה הטבל למפרע מתוקן על ידו, ואף דבשעת הטלטול הוא מוקצה, והוא חידוש דין.

כד) במלאכת מעמר. [בשבת ע"ג ב' אמר רבא] האי מאן דכניף מילחא ממלחתא [חייב משום מעמר] אביי אמר אין עימור אלא בגידולי קרקע, ומשמע דבקרע עצמה היינו אדמה ליכא עימור במקבץ חלקי אדמה יחד, דאף די"ל ק"ו מגידולי קרקע לקרקע, כמ"ש בבית האוצר ערך אעמה"ד מן הספרי ריש נשא,

וטוחן נמי הוי רק בגידולי קרקע ואעפ"כ נוהג באדמה כמבואר פ"ק דביצה ז' ב' בהך והא עביר כתישה ע"ש, וברש"י שבת ע"ד ב' ד"ה שבע חטאות ע"ש, ובריי"ף פ' המוציא יין בהך דירדו עלי' גשמים ונימששו ע"ש, ואעפ"כ מעמר נראה דליכא באדמה, דמלח נמי אדמה הוא, ומיהו ברש"י שם אהך דמילחא ממלחתא, משמע דאיירי במלח העשוי ממים, ולפי"ז במלח שהוא מאדמה היינו אסתרוקני דאיכא משום מעמר, ועמ"ש על הגליון ב"ב פרק ב' [כ', ב'] אהך דכאן במלח סדומית כאן במלח אסתרוקנית, וע' רש"י ב"מ פ"ט ב' כי קבצם כעמיר גורנה עש"ה. (ומשם משמע דמקבץ ב' דברים יחד הוי ג"ב מעמר, דהא קרוי עמיר, וע' בית האוצר ערך אגוד). ומבואר דגורן ועמור חדא נינהו, וא"כ קרקע דיש עלי' ג"כ שם גורן, דגורן תרגומו אדרא, ע' פני משה בירושלמי שביעית פ"ה ה"ג ד"ה כדא"ר עולא, ארכא דאלין חכימא עש"ה, וא"כ מדקרי בירושלמי שם לאדמה אדרא, היינו גורן, א"כ [כי] היכי דהוא בר גורן, הוא ג"כ בר עימור (וע' תיבת אדירא בירושלמי שבת פ"ג ה"ב, ושם יש לו מובן אחר, ואין לדמות אדירא לאדרא, ואולם בל' הזהר קרוי חדר, אידרא), וע' בריי"ף בכלל גדול אהך דאין עימור אלא בגידולי קרקע, דכ' דאין דרך עימור אלא בגידולי קרקע, וא"כ אין ראי', דהוא שפיר בעצם [בר] גורן ועימור, ורק שאין הדרך לעמר בו ולכן הוי כלאחר יד ופטור, משא"כ לגירסא דידן בגמ' אין עימור אלא בגידולי קרקע, ומשמע דבעצם אין בו עימור במילחא כו', וא"כ יש להעיר כנ"ל, ואולם ממה שנקרא בל' חכמים אדרא, פי' גורן, אין לדקדק כ"כ לעניין מלאכה, כ"ז שלא מצאנו שנקרא כן במקרא.

כה) עמ"ש לעיל במלאכת מעמר אי שייך בעפר, ויל"ע ג"כ במלאכת בורר, וע' רש"י שבת בכלל גדול בהך דעביר חלתא, וע' ירושלמי שביעית פ"ה ה"ד דהוזכר שם כבירת חול בכברה.

ולעניין טוחן דבר שדרכו לטחון ברחיים אם יטחון שלא ברחיים, פשוט דהוי כלאחר יד, כמו בבורר דבר שדרכו לברור בנפה כו' או בקנון ותמחוי כו', אם בורר ביד הוא כלאחר יד, ובתבואה פשוט דדרך הטחינה רק ברחיים, וע' פ' אעפ"י [נ"ט, כ'] על המשנה טוחנת ואופה כו' ע"ש בגמ' על טוחנת, והא דאמרי' בכל מקום ברפואה גזירה משום שחיקת סממנים ולא הוזכר טחינת סממנים, משמע דדרך סממנים בשחיקה לא בטחינה ברחיים, ואולם בירושלמי שביעית שם הוזכר ריחיים לטחון בו סממנים, וע' פ"ק דביצה [י"ד א'] סוגיא דתבלין נדוכין כדרכן במדוך של עץ כו'.

כו) הדינים שהוזכרו בשבת לעניין רפואה החושש בגרונו לא יערערנו בשמן כו', [ברכות ל"ו א'] הוזכרו ג"כ בשביעית דלא ניתן למלוגמא. ע' ירושלמי שביעית פ"ה ה"ב החושש בשיניו לא יהא מגמע חומץ ופולט ע"ש עד „אבל לא יסוך יין וחומץ", דכ"ז הוזכר גם בשבת. וע"ע כמוהו במע"ש בירושלמי מע"ש פ"ב ה"א.

(כז) פ' תולין דאסור לסוך מנעל משום מעבד ולא יסוך רגלו שמן והוא כתוך המנעל כו' ע"ש, הוזכרו כל הדינים הנ"ל ג"כ לעניין שביעית בירושלמי שביעית פ"ח ה"ח ע"ש בירושלמי מן „ולא סכין בו מנעלין וסנדלין כו' עד ואינו חושש", רכ"ז הוזכר גם בשבת שם.

(כח) בעניין מוקצה והכנה דרבה, יל"ע בירושלמי שביעית פ"ט ה"א שירי פתילה כו', והוא ג"כ בעירובין ובביצה בירושלמי.

(כט) תבן הוא בר גיבול, ע' ירושלמי שביעית פ"ט ה"ה, והוא שנבלו.

(ל) ע' ירושלמי שביעית פ"י ה"ג אף בפת כן, ע"ש דפריך דרודה פת מתנור יחויב משום תולש לר"א המחייב משום תולש ברודה רבש מכוורת עש"ה, וצריך להבין הקושיא, ושם חידוש ג"כ דבמחובר לקרקע כל עמא מוריי דהוא כקרקע וחשוב תולש, וצ"ע הא אינו גדל מהקרקע, ומה בכך שהכוורת מחוברת לקרקע.

(לא) העלאת מדומע בשבת, אפי' למאן דשרי, היינו רק באין לו פירות אחרים, דאז מצות עונג שבת דוחה, משא"כ ביש לו, כך משמע בירושלמי ערלה פ"ב ה"א ואין תעבדינ' בסוף הפרשה כו' ודוחה את השבת. ומדאמר ודוחה, משמע דהוא איסור בכל פנים, אלא שנדחה, וע"כ הכוונה אמצות עונג שבת דאין לו פירות אחרים דהמצוה דוחה, וע"ש ברידב"ז ד"ה ותני עלה, דהגר"א ז"ל לא גרס אם רצה, והדין עמו, והנ"ל דהא ר' יהודה נמי דשרי משום דעבד לה בסוף הפרשה, היינו רק דהמצוה דוחה באין לו פירות אחרים, ואדר' יהודה הא קאי רשב"א וכדאמר ותני עלה כו', וא"כ מה שייך אם רצה, הא מחויב בכך משום עונג שבת, ודו"ק. ואולם מלשון ודוחה אין לדקדק כ"כ, די"ל דאפי' יש לו פירות אחרים מ"מ יש ג"כ מצות עונג שבת אם רוצה לאכול אלו, ע' ירושלמי דמאי פ"ד ה"א אפי' יש לו מאותו המין היצר תאב, וע' גמ' ביצה [י"ז, כ'] דאית לי' פרי אחרני, ואין להאריך, ועכ"פ גוף הדבר הנ"ל אמת דיש איסור בעצם בכל פנים, רק דהמצוה דוחה.

(לב) במלאכת מבשל, יל"ע המהבהב שיכלין באור אם חייב משום מבשל השיבולים, ע' ירושלמי מעשרות פ"ד ה"א המהבהב שיבלין באור נגבלו כו' שנייא היא שהיא גמר מלאכתו ע"ש בפני משה, וא"כ י"ל דהוא כקוליים האוספנין דהדחתן זו גמר מלאכתן וחייב משום מבשל, וכן המגלגל ביצה בצד המיחס, דבדברים אלו די בבישול מעט, וכך דרך מלאכתן, וכן כאן בהיבהב דרכו בכך והיו גמר מלאכתו.

(לג) בעניין בישול אחר בישול, ע' ירושלמי מעשרות פ"ד ה"א הקדישן ושלקן הכניסו כו' פדיו ושלקן דברי הכל נזבל פדיו וצמקו מהו כו' ע"ש בפני משה דמתחלה איבעי' לירושלמי אי יש שליקה אחר שליקה ואח"כ איבעי' לי' דאת"ל דאין שליקה אחר שליקה אי יש צימוק אחר שליקה עש"ה. ולפי' רידב"ז פשיטא לי' לירושלמי דיש שליקה אחר שליקה וכ"ש צימוק ...

(ד) ע' ירושלמי מעשרות פ"ד ה"ג ולעניין שבת עד כנרונרות, פ' דיכול לקלף עד כנרונרות יחד ולית ב' משום מפרק, ולא הוזכר סברא זו בבבלי. (ומ"ש שם הפני משה ולעניין שבת שיעורו עד כנרונרת לחייבו בהוצאה, אינו נ' הוצאה מאן דכר שמי', וגם מאי קמ"ל, מתני' היא בכלל גדול, דכל האוכלין בכנרונרת, ואולי כוונת הפני משה ג"כ, ולעניין שבת שיעורו עד כנרונרות לקילוף, כי היכי דנרונרות הוא שיעור הוצאה, ואולם אין צורך למיתלי בהוצאה דכל מלאכות שבאוכלין מן קוצר עד אופה כולם בכנרונרת).

(ה) בעניין משקה הבא לאוכל כאוכל דמי, ע"ע ירושלמי מע"ש פ"ב ה"א באילין אורזני' כו' כל הטפל לאכילה כאכילה.

(ו) במלאכת אופה דשיעורו כנרונרת, יל"ע דבר שלא הי' בו כנרונרת וע"י האפי' נעשה כנרונרת דתפח ע"י האפי' כמבואר במנחות פ' שתי הלחם [צ"ד, א'] וכיון דאפי' לה נפחא⁵. ובירושלמי מע"ש פ"ב ה"א מתניתא פליגא על ר' יוחנן עיסה של מע"ש שאפי' פת כו', והיינו דבאפי' הוא הותיר מדה. (ובשינויא דירושלמי נראה דצ"ל פתר לה בשלא הותיר מדה, והיינו דלא כל אפי' מתפח, ואיירי מתני' בשלא התפית, וע"ש ברידב"ז בשם השנות אליהו).

(ז) כמלאכת אופה, דחשוב אב ולא תולדה, דבמשכן הי' רק מבשל כמבואר בגמ', צ"ל דאפי' ובישול דבר אחד בעינן, וכן משמע בירושלמי מע"ש פ"ג ה"א ופת לא כתבשילי גוים הוא כו', ויל"ע בזה בבבלי ע"ז, ע"ש.

(ח) כמלאכת גוזז. יל"ע מדוע לא הוי גם נטילת נשמה בתולש שיער או ציפורן מבע"ה, הא מתחלה הי' בו חיות, וע"י התלישה מסתלק חיותו, וה"ל נוטל נשמה מאותה שיערה כו', וכמו חובל דהוי נטילת נשמה שנוטל הנשמה מאותו אבר. וי"ל דמלאכת גוזז היא עצמה משום נטילת נשמה רק דנטילת נשמה זו דשערות וצפרנים כו' חילקה תורה למלאכה בפ"ע והיא היא מלאכת גוזז, ואולם למ"ד דגם בתולש מן המתה הוי גוזז א"כ ע"כ אינו משום נטילת נשמה, וא"כ תו בתולש מחי יתחייב משום נטילת נשמה ג"כ, וע' לשון הירושלמי מע"ש פ"ג ה"ו וחלב לאו כמתה היא כיון שנחלב ופירש ממנה כמתה היא כו' ע"ש ברידב"ז ד"ה א"ל אילולי גי' הגר"א ז"ל, וא"כ גם חולב יוחשב ממית החלב ויהי' בו ג"כ משום נטילת נשמה, ואולם חלב אפשר דגם בהיותה כנוסה בכמהה אין בה הרגשה ולא הי' בה חיות גם מתחלה ולית ב' משום נטילת נשמה, והירושלמי רק לישנא בעלמא הוא, דכמו דבהמה מתה אין בה העמדה והערכה כך חלב שנחלב הוי לעניין זה כמתה דא"א להעמידה ואינה בת העמדה והערכה, אבל לא דנחשב ממית החלב, דגם מעיקרא לא הי' בה חיות. ואולם לעניין שערות וצפרנים דאנו רואין ריש בם הרגשה וחיות כל זמן שמחברין לגוף, שפיר ק' כנ"ל דיתחייב בתלישתן גם משום נטילת נשמה.

(5) כבר קדמו בספק זה בס' מנחת חנוך בקונטרס מוסך השבת אות י"א, והניחו בצ"ע, יעוי"ש.

לט) במלאכת צובע. אם יש צביעה באוכלין ומשקין, דעת הרמב"ם בהך דאין שורין דיו שהוא משום צובע דצובע המים, והעירני האכרך ר' יעקב פערענס נ"י ממקרא וכל משרת ענבים, תירגם המתרגם וברש"י שם, מלשון צביעה שצובע מים בסחיטת ענבים. וע"ע ירושלמי מע"ש פ"ד ה"ו, ואת מינסב חסין וצבע כבסין (צ"ל ככסין) היינו שיצבע היין בצבע החסא, ואולם י"ל שהוא לשון תערובות לא צביעה, ואולם הפני משה פי' שם מלשון צביעה.

מ) למלאכת בונה. הקובע אבן בקרקע הוא מלאכת בונה, ע' ירושלמי מע"ש פ"ה ה"א ובנה מכאן שמצינין על אבן קבועה פי' היינו דאבן קבועה בקרקע היא בניין, וע' ריש הבונה ובמס' ביצה.

מא) יל"ע אם יש קפידא בסדר המלאכות, לדמיון בסידורא דפת, החורש והזורע [והקוצר והמעמר], כו', אם יעמר במחובר, היינו אם יאגוד כמה שבילים במחובר כאחת כדי שיהא נוח לקוצרן כאחת, אם יתחייב משום מעמר, או דילמא הואיל וסדר מעמר אחר קוצר ה"ל אין דרך המלאכה בכך והוי כלאחר יד, וכן לעניין בישול שהוא אופה דהוזכר אחרונה, אם יבשל במחובר לפני הקצירה, דמשכחת בישול במחובר, ע' ירושלמי ערלה פ"ג ה"ו שלקה בבית אבי' כו' אם יתחייב, וע"ש בירושלמי דמשמע דמספקא לי' אי חשוב בישול למבול למעשרות, ואולם ק' דאין הספק אי חשוב בישול רק וודאי חשוב בישול, אלא דהספק דכיון דבמחובר אין עדיין עניין הטבל כלל דאפי' עבר ותרם במחובר אין תרומתו תרומה לכן לא שייך שיטבול במחובר, אבל הבישול שפיר הוא בישול, ואולם מסתפקא לי' גם שם אם מועיל הבישול לטמא טומאת אוכלין, ואולם גם בזה הספק שם רק מפתא מחובר אין מטמא, וקמביעיא אם הבישול עושהו תלוש, ופשט שם אח"ז דהבישול עושהו תלוש לעניין זה עש"ה, אבל בישול י"ל דשפיר חשוב בישול בוודאי, ואולם לעניין שבת י"ל עדיין דחשוב כלאחר יד הואיל וסדר אופה הוא באחרונה בתלוש ולא במחובר, ומש"ס בכלל גדול [ע"ג, ב'] דפרין מכדי מיכרב כרבי ברישא והדר זרעי, אין ראוי, דו"ל דאין הקושיא מדוע חייב בזורע תחלה הא הוא כלאחר יד כיון דאין הסדר כך, רק הקושיא פשוטה מדוע נקט תנא בדרך שאין עושין כן, אבל חיוב שפיר איכא בלא"ה דאין שינוי הסדר עושהו כלאחר יד.

מב) במלאכת קוצר. פ' העור והרומב [קכ"ז, ב'] דתאנים שצמקו מ"מ חייב עליהן משום קוצר, וע' עירובין ק' ב' דבעשבים יבישים ליכא חיוב קוצר דכתלושים דמי ע"ש בר"ש ד"ה לחים, וע' ירושלמי ביכורים פ"א ה"ו עד כדון לחה אפי' יבשה א"ל אפי' יבשה אפי' קצורה, ומדהוצרך לומר אפי' קצורה משמע דביבשה אינה כקצורה לגמרי, וע"ש בפני משה ד"ה עד כדון לחה.

מג) חריץ עמוק יו"ד דחשוב מחיצה, ע' שו"ת ח"צ בחרין עמוק יו"ד שהוא מקף לעיר אם א"צ עירוב ע"ש אם החרין שוה ככל דיניו למחיצה גבוה יו"ד, וע' ירושלמי כלאים פ"ה ה"ג אין אתם מודים לי שעמוק כגובה עש"ה.

(מד) ע' ירושלמי כלאים פ"ו ה"ב כרם הכא דרך בני אדם להיות שפין בה והיא נופלת ע"ש, דמשמע דבהנחה במקום שרבים דורסין ובוודאי יסיעוהו משם ולא ישאר שם לא חשיב הנחה, וצ"ע שם בזה ומכ"ד.

(מה) במלאכת חורש. — חורש דחייב משום חורש וע"כ דהחפירה טובה לקרקע דאי משום צורך עפרה ה"ל משאצל"ג, וצ"ע בירושלמי כלאים פ"ח ה"א דחפירת בורות כו' בשביעית אין מועיל לקרקע ע"ש בפני משה, וצ"ל דתלוי בכוונה, דאם חופר לצורך קרקע גם בשביעית אסור ואם לצורך העפר מותר, ואולם אם בשום [אופן] מועיל לקרקע א"כ גם במתכוון לעפר הא בשביעית לא מיפטר משום מלאכת מחשבת [כמבואר בתוס' מועד קמן י"ג, א'].
 (מו) יל"ע דיהי' בשבת לאו הבא מכלל עשה מקרא דששת ימים תעשה מעשיך, הא בשבת לא, כמו בשביעית דאמרו בירושלמי שם דיש להבמכ"ע מקרא דשש שנים תזרע שדך, לא בשביעית, ע"ש.

(מז) לרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא, וכ' דגם [ספק] שבתות שרי מה"ת, וקשה לחוות דעת דבעשה להיפוך, דבעי' וודאי קיום, א"כ יאסר ספק בשבת מה"ת מקרא דביום השביעי תשבות דניבעי וודאי שביתה. וי"ל עפ"י ירושלמי דכלאים שם, ור' יוסי אומר אפי' עשה אין בו, ליידיא מילה כתיב ושבתה הארץ לעניין ל"ת שבו, פי' דהעשה והל"ת דבר אחד ואין נחשבים שנים דהל"ת מפרשת העשה, וה"ק ושבתה הארץ, וממה תשבות, אני מפרש לך, שדך לא תזרע וגו', וה"נ בשבת וביום השביעי תשבות, וממה תשבות, אני מפרש לך לא תעשה כל מלאכה, וא"כ גם העשה מחייבת שביתה רק מלאכה מעשי' וודאית דמלאכה וודאית כל' הלאו, ודו"ק מאוד.

ז. ירושלמי. מקולא. ס"ד ה"ב ה"א.
 ש"ס. ז. כמלאכה. כ"י. ה"ב. ה"א.
 ז. כמלאכה. י"ג. ה"ב. ה"א.
 ז. חייב. ה"ב. ה"א. ספק. ז.
 ז. כמלאכה. ה"ב. ה"א. ה"ב. ה"א.